

11. *Case of Oberschlick v. Austria.* — <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.

12. *Case of Jerusalem v. Austria.* — <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.

13. *Case of Zana v. Turkey.* — <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.

14. *Case of Observer and Guardian v. the United Kingdom.* — <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.

15. Манукян В.И. *Европейский суд по правам человека: право, прецеденты, комментарии: Научно-практическое пособие.* — К.: Истина, 2006. — 368 с.

16. *Case of Goodwin v. the United Kingdom.* — <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.

17. *Case of Otto Preminger Institut v. Austria.* — <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.

17. *Case of Wingrove v. the United Kingdom.* — <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.

18. *Case of Bladet Tromso and Stensaas v. Norway.* — <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.

19. *Case of Dalban v. Romania.* — <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.

20. *Case of Castells v. Spain.* — <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>.

21. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції. — Вид. 2-ге, випр., допов. — К.: Реферат, 2007. — 848 с.

УДК 342: 351.854(474)

Н. Мельниченко,

аспірантка кафедри конституційного права
Одеської національної юридичної академії

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПРО НАУКУ У КРАЇНАХ — НОВИХ ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (НА МАТЕРІАЛАХ ЛАТВІЇ, ЛИТВИ, ЕСТОНІЇ)

Стан розвитку науки — показник інтелектуального, економічного, соціального і технологічного рівня суспільства у будь-якій державі [1].

Питання європейської інтеграції української науки та системи вищої освіти займає важливе місце у проблематиці євроінтеграції держави. Указом Президента України була затверджена Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу. У цьому документі наголошується, що науково-технічна інтеграція займає особливе місце серед напрямів європейської інтеграції. Це зумовлено потенційною можливістю досягти вагомих успіхів у інтеграційному процесі саме у цьому напрямі. Інтеграційний процес на відповідних напрямках

полягає у впровадженні європейських норм і стандартів у науці і техніці, поширенні власних науково-технічних здобутків у Європейському Союзі (далі — ЄС). У кінцевому результаті такі кроки спрацюватимуть на інтеграцію України до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища [2]. Саме тому політика Європейського Союзу та політика країн — членів цієї організації у сфері науки є дуже актуальною для України. Тільки чітко усвідомивши особливості сучасної політики ЄС у сфері науки, її стратегічні цілі, завдання й механізми реалізації, Україна зможе на паритетних умовах співпраці з Європейським співтовариством, орієнтуючись на влас-

ні національні інтереси у сфері науково-технічного прогресу, адекватно реагувати на виклики часу [3].

Проблема розвитку науки в Україні та політики ЄС у цій сфері привертає значну увагу багатьох вчених. Серед них Ю. Каракай [1], К. Ситник [3; 4], В. Гаташ [5], Н. Шестаєв [6], А. Боярський [7]. Незважаючи на це, проблема політики окремих країн ЄС у сфері науки не має достатнього ступеня наукової розробки. Використання досвіду країн — членів ЄС є доцільним при формуванні політики співпраці України з ЄС. Досвід країн ЄС може бути важливим при формуванні стратегії та цілей наукового та інноваційного розвитку України.

У контексті проекту європейського наукового простору було створено шосту рамкову програму ЄС з наукових досліджень і технологічного розвитку на 2002–2006 рр., а у 2005 р. — сьому рамкову програму, реалізація якої розрахована на 2007–2013 рр.

Метою програми є: створення єдиного європейського наукового простору; підвищення конкурентоспроможності та інноваційної активності; інтеграція європейської науки на всіх рівнях — локальному, регіональному, національному, міжнародному.

Держави — члени ЄС намагаються формувати національне законодавство у сфері науки з урахуванням політики ЄС у цій сфері.

Цікавим є аналіз змін, які проходять у науковій політиці та законодавстві про науку держав у зв'язку зі вступом їх у ЄС. Зупинимо свою увагу на трьох країнах, які приєдналися до ЄС у 2004 році — Латвії, Литві та Естонії.

Згідно зі статтею 113 Конституції Латвійської Республіки держава визнає свободу наукової, художньої та іншої творчості. За статтею 42 Конституції Литви «...наука та дослідження є вільними...» Аналогічна стаття-38-а присутня у Конституції Естонської Республіки: «Наука, мистецтво та навчання ними є вільними. Університети та наукові заклади, в межах встановлених законом, є автономними» [8].

Задля розвитку науки та у зв'язку з вступом Литви до Європейського Союзу Міністерством освіти та науки Литовської Республіки була затверджена Довготривала стратегія наукового дослідження та розвитку (The Lithuania Long-Term Strategy for Research and Development). Ця стратегія була прийнята у 2003 році відповідно до Довготривалої стратегії розвитку держави та діє до 2015 року. У цьому документі зазначені досягнення та проблеми наукової сфери Литви. Серед проблем наукової сфери визначено: неможливість достатнього фінансування науково-дослідницької сфери та економічні проблеми; відсутність постійної наукової системи моніторингу та аналізу науково-дослідницького процесу; відсутність у державі правової та інституціональної політики, яка б стимулювала технічний прогрес, та інші [9].

Першим кроком реалізації довготривалої програми стала Програма реалізації Білої книги науки та техніки у Литві (The Lithuanian Science and Technology White Paper Implementation Programme.) У цьому документі були визначені пріоритети національного розвитку наукової сфери: упорядкування системи освіти та науки, яка б відображала європейську систему вищої освіти та наукового дослідження; покращення правової бази для забезпечення сприятливого середовища для інвестицій у розвиток науки та техніки; удосконалення механізму взаємодії між законодавчими та виконавчими органами влади, а також громадськістю; підтримка громадської ініціативи, яка сприяє створенню наукового співтовариства [10].

Пріоритетним напрямом сучасної наукової політики Литви є участь у програмах ЄС. Як зазначено у Білій книзі, «...інтеграція у Європейський Союз відкриває нові можливості, забезпечує новими ресурсами та є важливим кроком задля просування національних інтересів». Тому одними з основних напрямів наукової політики Литви є надання пріоритету у дослідженні наукових галузей, які були визначені ЄС, а також подальша інтеграція у європейський науковий простір [10].

Важливим кроком у розвитку законодавства Литви у науковій сфері стало прийняття нового Закону від 30 квітня 2009 року «Про науку та освіту». Цей Закон встановлює державне регулювання в галузі освіти та науки; принципи забезпечення якості науки та освіти; правові основи заснування, припинення та перебудови науково-освітніх закладів; присвоєння та визнання кваліфікації вищої освіти та вчених ступенів; управління науково-освітніми закладами, організацію їх діяльності та нагляд за ними; права та обов'язки викладачів, наукових працівників та студентів ВНЗ; фінансування у сфері науки та освіти; принципи управління майном державних вищих навчальних закладів, його використання та розпорядження ним [11].

Попередній Закон Литовської Республіки «Про науку та навчання» 1991 року (Law on science and studies) був більш вузьким та визначав систему інститутів, що займаються наукою та дослідженнями, регулював діяльність цих інститутів. Окремі розділи Закону були присвячені фінансуванню наукових та дослідницьких інститутів, системі освітніх кваліфікацій та наукових ступенів, а також професійним та соціальним гарантіям вченим та студентам [12].

Стаття 3 Закону «Про науку та освіту» визначає нові принципи науки та освіти. Наука базується на таких принципах: свободи творчості та наукових досліджень; академічної етики; пріоритету литуаністики; публічності результатів наукових досліджень; інтеграції у державне та суспільне життя; орієнтації на міжнародні стандарти якості; чесної конкуренції; забезпечення прав інтелектуальної власності; участі у міжнародному та Європейському просторі наукових досліджень.

Новий Закон встановлює стратегічний пріоритет у відношенні досліджень та навчання в галузі литуаністики.

Згідно з новим Законом виділяються дві групи науково-освітніх закладів: вищі навчальні заклади та науково-дослідницькі інститути. Вищі навчальні заклади у свою чергу поділяються на університети та колегії.

Цілі університету у науковій сфері: гармонічно розвивати наукове пізнання різних галузей, здійснювати наукові дослідження високого рівня та експериментальний (соціальний, культурний) розвиток, підготовка вчених, співпрацювати у науковій сфері з національними та іноземними партнерами. Колегії повинні розвивати необхідні для регіону прикладні наукові дослідження.

Ще одним нововведенням Закону «Про науку та освіту» у порівнянні з попереднім законом є створення науково-технологічних парків та інтегрованих центрів науки, освіти та підприємництва (долини).

Окрема стаття Закону присвячена публічності результатів наукової діяльності: «З ціллю забезпечення якості здійснюваних за рахунок коштів державного бюджету наукових досліджень, прозорості використання коштів державного бюджету, заохочення наукового прогресу усі результати здійснюваних у державних науково-освітніх закладах наукових робіт повинні бути обнародовані публічно...» [11]

Латвійська національна політика у сфері науки та технологій у контексті приєднання до ЄС націлена на переорієнтацію латвійського наукового потенціалу відповідно до європейських та національних пріоритетів та стимулювання активного залучання науковців до вирішення актуальних економічних, культурних та соціальних проблем.

Правове регулювання у сфері науки та техніки у Латвії визначається Законом Латвії «Про науково-дослідницьку діяльність» (The Law “On Research Activity”) [13] та Законом Латвії «Про заклади вищої освіти» (The Law “On Higher Education Establishments”) [14].

Прийнятий у 2005 році Закон «Про науково-дослідницьку діяльність» має на меті посилення ролі держави у сприянні науці як особливо важливого фактора розвитку суспільства. Закон проголошує об'єднання науки та вищої освіти, права, відповідальність, незалежність та академічну свободу вчених, їх професійну та соціальну безпеку, а також компетенцію та обов'язки державної влади у гарантуванні наукової діяльності [13].

Закон «Про заклади вищої освіти», прийнятий у 1995 році та істотно доповнений протягом 2000–2006 років, визначає правовий статус, порядок створення, реорганізації та акредитації закладів вищої освіти, а також регулює їх міжнародне співробітництво та науково-дослідницьку діяльність [14].

У 1998 році була розроблена Національна концепція наукового дослідження та розвитку. Дія концепції розрахована до 2015 року. Національна концепція включає в себе: характеристики стану науки та науково-дослідницької діяльності у Латвії; основні принципи розвитку науки, включаючи розставлення пріоритетів на основні тематики; розвиток міжнародного співробітництва, у тому числі участь у науково-дослідницьких програмах Європейського Союзу; робочу програму на 2002–2010 роки [15].

Як наслідок радянської наукової політики, більшість науково-дослідницьких інститутів були відокремлені від системи вищої освіти. Така відокремленість не передбачала розвитку зв'язків між наукою та системою вищої освіти. У 2006 році Кабінет Міністрів Латвійської Республіки затвердив Положення про Національний план розвитку Латвії на 2007–2013 роки. Пріоритетні завдання цього плану розвитку: забезпечити єдність освіти та дослідницької діяльності у вищих навчальних закладах; сконцентрувати академічні ресурси та фундаментальну науку у конкурентоспроможних університетах, які є гарантом розвитку Латвії у міжнародній академічній середі. Інтеграція та об'єднання науково-дослідницьких інститутів включає: участь інститутів на всіх рівнях системи вищої освіти; участь науковців з державних науково-дослідницьких інститутів у конкурсі на заняття академічної посади в університетах; реструктуризацію факультетів; перегляд критеріїв акредитації для навчальних програм. Серед інших завдань плану: підтримка наукової переваги у пріоритетних галузях; сприяння інтеграції латвійської науки в європейський та світовий науковий простір та інші [16].

Законодавство Естонської Республіки у сфері науки формується у тому ж напрямі, що й у Латвії та Литві. Основний закон, що регулює наукову сферу в Естонії, — Акт «Про організацію наукового дослідження та розвиток» (Organization of Research and Development Act), прийнятий 26 березня 1997 року. Метою Закону є забезпечення організації наукового дослідження та розвитку, гарантування правових засобів задля збереження та наступного розвитку наукових та технічних результатів як складової частини естонської культури та економіки [17].

Підготовка естонської стратегії наукового дослідження та розвитку почалася у 1998 році. По ініціативі Ради наукового дослідження та розвитку (TAN) та Академії наук Естонії була прийнята перша версія стратегії «Knowledge-centred Estonia» (схвалена урядом 26 січня 1999 року). Беручи до уваги базові принципи цього документа, Міністерство освіти та Академія наук підготувала нову Стратегію R&D, яка була розрахована на 2002–2006 роки. Продовженням цієї програми стала Стратегія R&D на 2007–2013 роки. У стратегії закріплено, що наукове дослідження, розвиток та інновації (RD&I) є ядром моделі суспільства, заснованого на знаннях. Суспільство, засноване на знанні — це суспільство, що постійно розвивається, базується на створенні та використанні знань, націлене на ефективну діяльність суспільства та інноваційної економіки, зростанні добробуту людей. Естонська RD&I стратегія на 2007–2013 роки фокусується на розвитку суспільства, застосовуючи наукові дослідження та інновації. Це сприятиме досягненню цілей Довготривалої стратегії розвитку Естонії «Sustainable Estonia 21», а також Лісабонської стратегії [18].

Вступ Латвії, Естонії, Литви до ЄС істотно вплинув на подальший розвиток законодавства у сфері науки у цих країнах. Сучасна національна політика цих країн у сфері науки спрямована на: подальшу інтеграцію у європейський науковий простір; об'єднання науки та вищої освіти; створення моделі суспільства та економіки, яка базується на знаннях.

Ключові слова: євроінтеграція, наукова сфера, інновації, законодавство, Європейський Союз.

На сучасному етапі одним з пріоритетних напрямків діяльності Європейського Союзу є створення єдиного наукового та інноваційного простору. Важливим інструментом реалізації Європейським Союзом політики у сфері науки та інноваційних технологій є рамкові програми, які надають країнам — членам ЄС нові можливості для розвитку науки та наукової сфери. Увага статті зосереджена на аналізі сучасного законодавства у науковій сфері та стратегії наукової політики країн ЄС на матеріалах Латвії, Литви та Естонії, які приєдналися до ЄС у 2004 році. Наголошено на необхідності критичного аналізу досвіду країн ЄС у сфері науки для подальшого формування наукової політики України.

Nowadays one of priority guidelines of activity of EU is creation common European Union's Research Area. The main instrument of realization of science policy are programs, that provides EU Member States new opportunities for development science and technology. The focus of the article is analysis of current legislation in science sphere and science policy strategies of countries of EU. Stressed the need for critical analysis of EU experience in science for further formation of science policy in Ukraine.

Література

1. Каракай Ю. Вітчизняна наука: Бути чи не бути // *Голос України*. — 2006. — 12 груд.
2. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу: Указ Президента України від 11 черв. 1998 р. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Ситник В. Проблеми імплементації європейських стандартів у державну політику України у сфері наукової діяльності. — Режим доступу: www.niss.gov.ua/Monitor/juni08/15.htm.

4. Ситник К. Коли наука стане джерелом економічного зростання України // *Дзеркало тижня*. — 2001. — 31 берез.—6 квіт.

5. Гаташ В. Реформування науки в Україні — вічний сюжет про Попелюшку. — Режим доступу: <http://www.zn.kiev.ua/ie/show/590/52948>.

6. Шестакин Н. С. Европейская научно-технологическая интеграция Украины: возможности и риски // *Проблемы науки: Міжнар. наук.-практ. журн.* — 2006. — № 6. — С. 41–42.

7. Боярский А. Евроинтеграция Украины: роль науки и образования. Общій анализ и ряд конкретних предложений. — Режим доступу: <http://www.ihes.fr/ruchay/ukraine>.

8. Режим доступу: http://www.constitution.garant.ru/DOC_4000.htm

9. The Lithuania Long-Term Strategy for Research and Development. — Режим доступу: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=301242&p_query=&p_tr2

10. The Lithuanian Science and Technology White Paper Implementation Programme. — Режим доступу: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=301242&p_query=&p_tr2

11. О науке и образовании: Закон Литовской Республики от 30 апр. 2009 г. — Режим доступу: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=351096&p_query=&p_tr2

12. On science and studies: Law of Republic of Lithuania. — Режим доступу: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=21091&p_query=&p_tr2

13. The Law “On Research Activity” of Republic Latvia. — Режим доступу: <http://izm.izm.gov.lv/laws-regulations.html>

14. The Law “On Higher Education Establishments” of Republic Latvia. — Режим доступу: <http://izm.izm.gov.lv/laws-regulations.html>

15. Режим доступу: <http://cordis.europa.eu/erawatch/index.cfm?fuseaction=ri.content&topicID=33&countryCode=LV>

16. Национальный план развития Латвии. — Режим доступу: <http://www.nar.lv/eng/>

17. Organization of Research and Development Act. — Режим доступу: <https://www.etis.ee/Portaal/etap.aspx?lang=en>

18. <http://cordis.europa.eu/erawatch/index.cfm?fuseaction=ri.content&topicID=33&countryCode=EE>